

TÓTH LÁSZLÓ

Életünk – Pete Györggyel

FUTAMOK EGY FOLYÓIRAT ÉLETÉHEZ

Meghalt Pete György. Pete Gyuri. Halálának híre már-már elfeledett, rég-volt életem elevenítette fel, annak tereit, történéseit, összefüggéseit toltá ismét előtérbe. Mindazt, ami nélkül tartalmatlanabb lett volna, s bizonyára nem csak az enyém. És az Életünk is az lett volna az adott időben. Hisz pont időben került a neki legmegfelelőbb, nekünk pedig különösen megfelelő helyre. Oda, ahova valószínűleg a teremtésben rendeltetett, a helyre és szerepre (feladatra?), ami valószínűleg már ott és akkor kijelöltetett neki.

Abban az időben, amikor Pete György az Életünknel – és az életünkben – főszerepet kapott, 1977-ben (az 1977/2. számtól, mert a folyóiratot még kéthavi lapként vette át, mellyel azonban nem sokkal később áttérhetett a havonkénti megjelenésre), ma már nehezen hihető, még *több* magyar irodalom is létezett (egymástól oly elszigetelten, hogy egyik a másíkról alig-alig tud[hat]ott). Először is, ugye, ott volt a magyarországi magyar irodalom (mely nemes egyszerűséggel és meglehetősen csóllátással a magyar irodalommal azonosította magát), azután ott még a romániai (erdélyi), a (cseh)szlovákiai, a jugoszláviai (vajdasági, délvidéki), s olyan-amilyen helyzetben a kárpátaljai, a nyugatiról már nem is beszélve (pontosabban: melyet még csak említeni sem lehetett, igaz, a kárpátaljait sem nagyon). S bár a magyar irodalom szintén Trianonnal határon kívül rekesztett részei ekkor már úgy-ahogy keresni kezdték az anyaországgal – s helyel-közzel egymással is – a kapcsolatot, e mozdulataik még a múlt század hetvenes éveiben is meglehetősen esetlegesek és esetlenek voltak, a magyar(országi) (irodalom)politika pedig hideg közönnyel tekintett rájuk (ha tekintett, mert igazából figyelembe se vette őket, kizárva azokat a magyar[országi] *kultúrkörből*, ami aztán sokáig a maga 1956 utáni belső gondjaival küszködő „hazai” irodalmi életnek is a sajátjává vált). Így igazából csak az 1960–1970-es évek fordulójától, illetve az 1970-es években kezd(het)te a magyar irodalom *egyesítését* feladatának tekinteni egy-egy vidéki irodalmi folyóirat s egy-egy vidékifolyóirat-szerkesztő, élükön a szegedi Tiszatájjal, illetve Ilia Mihálllyal, mely kezdeményhez azután sorra csatlakozott a tatabányai Új Forrás, a miskolci Napjaink, a debreceni Alföld, a kecskeméti Forrás, valamint Pete György vezényletével a szombathelyi Életünk is. Aki, színrelépésével, rögtön két(-három) irányba is nyitott a lapnál: részben az az évtizedben egyre erőteljesebben jelentkező fiatal nemzedékek, részben a határon túli magyar irodalmak (irodalomrészek), részben pedig – szintén első lépései egyikeként – a nyugati magyar irodalom felé. Ami korántsem volt veszélytelen vállalkozás akkoriban, mellyel rövid úton „illetékes elvtársak” és az államvédelmi hatóságok figyelmének homlokterébe kerül(het)et az ember: képzeljük el a helyzetet, amikor a nemzet határon kívüli íróitól és irodalomrészeitől kellett „védeni” a magyar államot, a szellemi

„honosításukat”, a részekre szaggatott magyar irodalom egy-voltát helyreállítani kívánó folyóirat-szerkesztők pedig „az irodalmi élet területén elhelyezkedő nacionalista platform alapján ellenséges tevékenységet folytató csoportnak” becéztettek!

Így, ilyen körülmények mellett kerültem a lap vonzaskörébe magam is már rögtön a Pete által jegyzett harmadik (1977/4.) számtól, két „fiatal” szlovákiai magyar poetatársammal: Kulcsár Ferencsel és Varga Imrével együtt (aki később, Magyarországra települése után egyúttal szerződéses munkatársa is lett a lapnak, amit később nekem is felkínált főszerkesztő barátunk, de útjaim épp másfelé kanyarogtak akkoriban is). Mellesleg, velünk párhuzamosan, a szlovák irodalom felé is nyitott a lap, hiszen verseinken kívül egy kisebb kortárs szlovák lírablokkot is „megrendelt” tőlünk ugyanabba a számban. Sőt, az új főszerkesztő már rögtön az első általa jegyzett számokban verseket közölt a Kanadában élő Vitéz Györgytől és Kemenes-Géfin Lászlótól, valamint az USA-ban letelepedett Bakucz Józseftől (micsoda csapat ők is, s újraolvassva Bakucztól az 1977/4. számban megjelent *A törvény fáját* – micsoda lüktetés és milyen jelentős vers az még ma is!). De ezeken (s rajtuk) kívül is az irodalom mennyi *arca*, iránya, mennyi útja, lehetősége a lapban, melyek alkalmasint – szemléletben, felfogásban, eszményekben – olykor ki is zárták egymást, de nem úgy a csupán az általa vállalt kéziratok minőségére, súlyára, színvonalára kényes főszerkesztőben. Másképpen, ahogy ő maga fogalmazott egy helyt, „az Életünk nem akart irányzatos lap lenni, s nem kívánt nemzedéki lap sem lenni, de értékelvű lap igen”. E szerkesztői szándék igazolására elég itt említenem a folyóirat 1979. évi novemberi számát, mely Zalán Tibor nagy port felvert vitairása, *az Arctalan nemzedék* mellett olyan egymástól eltérő alkotókat és alkotásokat szerepeltetett egymás társaságában, mint egyfelől Hervay Gizella, Dedinszky Erika, Papp Tibor és Czigány Lóránt, másfelől Mezey Katalin, Nagy Gáspár, Esterházy Péter, Géczy János, Tóth Erzsébet, Molnár Miklós, Villányi László vagy Rózsa Endre. De a folyóirat további számaiban, többszörös hangsúlyokkal Weöres Sándor és Károlyi Amy, Hamvas Béla és Kemény Katalin, Határ Győző, Mészöly Miklós, Ágh István, Páskándi Géza, Simonffy András, Lázár Ervin, Száraz György, Tandori Dezső, Jánosy István, Ladányi Mihály, Krasznahorkai László, Grendel Lajos, Balassa Péter, Jankovics József, Kiss Gy. Csaba, Láng Gusztáv (aki Erdélyből való áttelepülése után szintén szerkesztője lett a lapnak), Tözsér Árpád, Kukorelly Endre, Csiki László, Dobai Péter... az Életünkbe mindenki írt, aki csak számított, s mert mindenkinek sokat jelentett, hogy az Életünk számított rá... Vagyis – életünkben (a mi életünkben) az Életünk, ha nem is egymagában, nélkülözhetetlen irodalomgyesítő szerepet is betöltött, de nemcsak irodalomgyesítőt: nemzetgyesítőt is, mert főszerkesztőjében az irodalom és a nemzet (még) *egy* volt. Azt is mondhatnám: az Életünk bizonyos értelemben *nemzetközi* jelleggel, jelentőséggel bírt – a különböző európai és Európán kívüli irodalmakra nyújtott rálátás mellett a *nemzetrészek közöttiség* sajátos (sajátosan) magyar értelmezésében, mivel a magyarság teljes horizontját tudta az adott (történelmi) időben egymaga átfogni...

Szerencsés esetben valamely lap arculata szerkesztőjét – szerkesztője arcát – is felidéz(het)i bennünk, miként most, az Életünk 19970–1980–1990-es évekbeli számait nézegetve, Pete György alakját látom kiválni az idők ködéből, szűrös vagy épp távolba (s időnként ürességbe) meredt tekintetével, és mélyen zengő hangja is vissza-visszacseng még a végtelen terekből (az ironikus, a bölcsen érvelő, a viták hevétől fűtött, a búskomor, a felszabadultan anekdotázó, a nagy-nagy darvadozásokból elődöccenő – vajon hányféle szín és árnyalat, hányféle regiszter, hányféle hang és hangulat adja ki egyetlen ember teljességét?), de felmerülnek bennem a hozzá kötődő emlékeim is, holott jó ideje nem volt már kapcsolatunk egymással. Akihez azonban az embernek *köze van*, ha évtizedeken keresztül nem látják is egymást, ez a *köz* akkor is eleven és kitörölhetetlen marad benne, miként az az 1977 és 1990 közti tizenhárom esztendő is, ami alatt a Pete által főszerkesztett Életünk szerzője voltam, mely egyben életem máig okító tapasztalatait és legmélyebb emberélményeit is adja. Mint például a fiatal írók balatonszemési szimpozionja 1980 nyarán (melyet az *Arctalan nemzedék* Életünk-beli megjelenését követő vita nyomán ugyan emlékezetem szerint nem a szerkesztőség szervezett, de résztvevői nagy részben a lap szerzői közül kerültek ki); vagy ugyanezen év februárjában az a nagyszabású értelmiségi demonstrációvá sikeredett Életünk-est a fővárosi Kossuth Klubban, melynek kapcsán az arról készült állambiztonsági jelentés legfőképpen azt vetette a lapértékelőt tartó Ilia Mihály szemére, hogy „dicsérte az újságot”, amiért „foglalkozik a fiatal magyar írókkal, költőkkel és nagy teret szentel a külföldi magyar irodalomnak, »hídként« a külföldön élő magyarok és a hazaiak között”, ráadásul a műsort követő Múzeum kávéház-beli baráti beszélgetésen Czine Mihály az ország „legjobb szerkesztőjének” kiáltotta ki a főszerkesztői székétől akkor már rég megfosztott Iliát, Petét pedig „másodikként említette”. De ilyen volt számomra az Életünk dráma-vitája, illetve bozsoki tanácskozása is a magyar dráma és a színház kapcsolatáról, élet- és történelemszemlélet összefüggéseiről.

Pedig e tizenhárom év alatt talán kétszer-háromszor ha járhattam Szombathelyen, illetve az Életünk szerkesztőségében (viszont hogy mikor először, az is ködben már); 1980 áprilisában azonban biztosan, amikor Tózsér Árpáddal és Varga Imrével tartottunk a szerkesztőség vendégeiként szerzői estet a vasi megyeszékhely ifjúsági és művelődési központjában, amit aztán azzal vizsongoztunk, hogy a hónap utolsó napján felvetésünkre a József Artlla Ifjúsági Klub is vendégül látta Pozsonyban a lap szerkesztőit. S jártam egyszer Pete Gyuriéknál is, igaz, egy szerencsétlen estén, még *vadember* koromban, amikor sikerült helyrehozhatatlanul megbántanom őt (őket, feleségével, Marikával), a társaságunkban levő barátommal úgy összekapva otthonukban az élet valamely „létfontosságú” semmiségén, hogy az éjszaka kellős közepén, az elfogyasztott boritalokból „kifolyólag” otthagytam csapot s papot, és elrohantam, bele a vakvilágba. S noha házigazdánkkal az első adandó alkalommal tisztáztuk a dolgot, máig szégyellem magam az eset miatt, és ez már így is marad az idők végezetéig.

Különben is: egy folyóirat elsősorban *fejben* (a fejekben) szerkesztődik; a szerkesztőségi helyiségek – ma már igazán tudható – csak nélkülözhető kiadási tételek hozzá, s a „világmegváltáshoz” már a számítógépek előtti időkben is elég volt annyi,

amennyi elfért egy kéziratokkal tömött jókora (fő)szerkesztői aktatáskában, a fogadóórákhoz meg ott voltak a kávéházak, presszók, kriksmik és más búfelejtők s ital-kimérdék széles e hazában, s annak határain túl is. (Örökre emlékeztetéseks maradnak számomra például az 1980-as évekből az Életünk havonkénti fővárosi fogadóórái, melyekre hol másutt kerülhetett volna sor, mint – akár jelképes mögöttest tulajdonítunk a dolognak, akár nem – a pesti Pilvaxban.) Internetes kapcsolat helyett pedig megtette a (magyar, csehszlovák, romániai, ilyen-olyan) posta (persze a *magát* is), mely a levélkihordás mellett *bivatalból* a levélfelbontásban is kitüntette magát, s a napjaink maroktelefon-csodáit megelőzőn a célnak megfelelően fungált a szerkesztő kezében az időnként meg-megreccsenő, legfőképpen azonban lehallgatható jó öreg vezetékes („vonalas”) telefon is. Igaz, Pete barátunk a levelezgetést sem kedvelte túlságosan, amivel persze munkatársai, szerzői, barátai türelmét és idegrendszerét is számtalanszor próbára tette (nekem is mindössze két levelem ha van tőle), amire azonban ott voltak mellette kiváló szerkesztőtársai (Péntek Imre, Ambrus Lajos, Molnár Miklós), akiknek annál több levelét őrzöm a szóban forgó időkből, s akik barátságát így első fokon szintén főszerkesztőjüknek köszönhetem. Mozgásterünk az Életünkben és az Életünkkel azonban, mint látható, adott korlátaink között is *korlátlan* lehetett, hisz a bennünket mindenfelől körülvevő apparátusi *korlátoltság* legfeljebb a dolgunkat nehezíthette meg, de aligha korlátozhatott bennünket bármiben (vagy csak alig-alig s ebben-abbban, amitől még *szépnek* is tűnhetett az egész).

Az ismert szürrealista (és lélektani?) bonmot szerint: az *én az valaki más*. Ami lehet, így van, lehet, nem. De én mindenképpen más lettem volna Pete György nélkül. És vélhetőleg sokan mások is. S legfőképpen kora magyar irodalma alakult (alakulhatott) volna másképp nélküle. Aki egyike volt a XX. századi magyar irodalom legendás lapszerkesztőinek (s nemcsak a század hetvenes-nyolcvanas, de még a kilencvenes éveie is, több mint két évtizeden át).

A szerkesztő munkája az irodalom alakulásában, mindennapjainak életében általában nem látszik. Mert rendre eltakarják azt a művek, életművek. De megannyi mű – és jó néhány életmű – nem jött volna létre nélkülük (vagy nem úgy s nem olyannak, ahogy s amilyennek), és bizonyosan az irodalom egy-egy szelete is másképp alakult volna egyikük-másikuk nélkül. Az igazi (illetve valamirevaló) szerkesztők jelenléte a művekben láthatatlan, s szinte soha nem is vetül (nagyobb) fény rájuk, sok esetben mégis nélkülözhetetlenek a létrejöttükhöz. Miként Pete György ténykedése is sok mindenhez az volt. Akinek halálával egy – igaz, már életében többé-kevésbé elfeledett (még a haláláról tájékoztató írószövegségi értesítő is bő három hetet késett; de feltűnően szűkszavúan kezeli őt a wikip. is) – szerkesztőlegenda tette át létünk magasabb szféráiba fogadóóráit, ahol már egykorvolt szerzőinek az időben szünetlen sokasodó hada várta (hadd ne soroljam most a nevüket, az említett évtizedek fél- vagy inkább háromnegyed magyar irodalma kitelne belőlük, közójük számítva korabeli literatúránk első vonalát is), s ahova valahai szerzőinek (barátainak) népes sereglete is szedelődzködik már, hogy elfoglalhassa helyét az ő mennybéli szerkesztői asztalánál.